

Edice a materiály

**První právní předpisy
pro kinematografii na území Čech, Moravy a Slezska
(1896 – 1918)**

První kinematografická představení na území rakousko-uherské monarchie v průběhu roku 1896 vyvolaly pochybnosti tehdejší administrativy a státní správy v rovině jejich právního postavení ve vztahu k ostatním veřejným produkcím. Vzhledem k příznivé zeměpisné poloze i bohaté kulturní tradici habsburské monarchie měla větší města Rakouska-Uherska možnost seznámit se s kinematografem mezi prvními v Evropě a řada podnikavců také poměrně brzo různé kinematografické přístroje vlastnila. Toto dění ovšem nebylo provázeno odpovídajícími právními normami, které by kodifikovaly všechny aspekty kinematografických projekcí.

Na samém počátku měla ve všech rakouských zemích první kinematografická představení statut jedné z „veřejných produkcí“, podobně jako hudební a pěvecká vystoupení, cirkus a další zábavní podniky. Tyto činnosti byly právně regulovány nejvyšším nařízením císaře Ferdinanda I. z 5. prosince 1835 vyhlášeným veřejně dekretem dvorské kanceláře z 6. ledna 1836. Podle něho vydávání povolení ke všem veřejným produkcím bylo v kompetenci nejvyššího zemského správního úřadu, místodržitelství, s výjimkou hlavního města Vídně, v němž podobná představení povolovalo vídeňské policejní ředitelství.¹ Dekret byl později doplněn společným nařízením rakouských ministrů vnitra, spravedlnosti a financí z 19. ledna 1853, podle něhož okresní úřady povolovaly veřejná vystoupení na území svých okresů pouze osobám, které vlastnily místodržitelské povolení platné pro celou zemi.² Kromě předpisů souvisejících s vydáváním nezbytných povolení, všichni organizátoři veřejných produkcí museli splnit i své daňové povinnosti ve shodě s císařským patentem o daních z příjmů z 31. prosince 1812³ a dekretem dvorské kanceláře z 22. března 1827⁴ platným do konce roku 1897, respektive podle zákona o přímých daních osobních z 25. října 1896⁵ a prováděcího předpisu k tomuto zákonu z 28. ledna 1897,⁶ které vstoupily v platnost 1. ledna 1898. Z ostatních předpisů souvisejících s touto činností je třeba ještě zmínit zákon o poplatcích z 13. prosince 1862, z něhož vyplývalo, že každá žádost o povolení jakékoli produkce musí být řádně okolkována ve výši jednoho zlatého,⁷ dále nařízení ministerstev obrany zemské, vyučování a vnitra z 15. července 1868 o zákazu provozování jakýchkoli hudebních a dalších veřejných zábav během tří posledních dnů velikonočního týdne, jakož i 24. prosince,⁸ stejně tak i předpisy o prodeji, šíření a schraňování předmětů z celuloi-

- 1) *Sr. k. k. Majestät Ferdinand des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für sämtliche Provinzen des Oesterreichischen Kaiserstaates, mit Ausnahme von Ungarn und Siebenbürgen.* 64. Band (1836), s. 8 až 12.
- 2) *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich* 1853, č. 10, s. 76.
- 3) *Sr. k. k. Majestät Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer.* 39. Band (1812), s. 131 – 146.
- 4) *Seiner k. k. Majestät Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für sämtliche Provinzen des Oesterreichischen Kaiserstaates, mit Ausnahme von Ungarn und Siebenbürgen.* 55. Band (1827), s. 64 až 67.
- 5) Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené 1896, č. 220, s. 690.
- 6) Tamtéž 1897, č. 35, s. 188 – 193.
- 7) *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich* 1862, č. 89, s. 262 – 263; Překlad zákoníku říšského, vydaný pro království České 1862, č. 68, s. 241.
- 8) *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich* 1868, č. 98, s. 284.

du.⁹ Kromě všech zmíněných platných předpisů pro oblast Předlitavska existovaly i četné zemské předpisy vztahující se na oblast kinematografie. V Čechách měla platnost místodržitelská nařízení ve formě podrobných návodů pro nižší instance, například o postupu při vydávání povolení pro všechny druhy produkcí,¹⁰ o správném způsobu kolkování písemné žádosti,¹¹ o způsobu úhrady předepsané daně,¹² o nemocenském pojištění personálu zaměstnaného u kočovných společností.¹³ Podrobné návody pro regulaci produkční činnosti se zachovaly i pro oblast Moravy ve formě zvláštního nařízení moravského místodržitelství ze dne 21. října 1903¹⁴ pro Slezsko ve formě podrobného nařízení zemského slezského prezidenta ze dne 7. července 1904.¹⁵ Hlavním účelem všech těchto předpisů bylo důkladně seznámit úředníky okresních hejtmánství a městských úřadů s platnými zákony a ministerskými nařízeními.

Brzy se ukázalo, že stávající předpisy nepostihují všechny aspekty specifických kinematografických představení, především otázky bezpečnosti, a bylo proto zapotřebí tuto problematiku regulovat prostřednictvím zvláštních místodržitelských nařízení. Otázka bezpečnosti kinematografických projekcí byla aktuální již od prosince 1896, kdy poprvé vzplanul celuloidový filmový pás při představení v hotelu Valdek v Plzni v neděli 13. prosince 1896. Při požáru utrpěl lehčí popáleniny promítač a několik diváků omdlelo. Pražské místodržitelství přistoupilo poté velmi vážně k řešení tohoto problému. Požadovalo, aby kompetentní okresní úřady v Plzni pravidelně informovaly místodržitelství o jednotlivých projekcích a zároveň oslovilo odborníky zabývající se technickou stránkou věci.¹⁶ Nakonec bylo schváleno zvláštní nařízení (číslo 170040/1898 ze dne 4. prosince 1899)¹⁷ o kinematografických produkcích, které seznamovalo nižší instance, komu, jak a za jakých podmínek lze povolit uspořádání takové produkce.

Zvláštní problém v právní regulaci kinematografických produkcí představovaly první formy záka- zu určitých „škodlivých filmů“¹⁸ a posléze i vznik organizované filmové distribuce a prvních stálých kin. Ke kinematografii se již nepřistupovalo jako k jedné ze součástí veřejných produkcí, ale jako k činnosti, jejíž obchodní stránka vystupuje stále více do popředí. Z uvedených důvodů se po dobu několika let vedla v habsburské monarchii diskuse o tom, zda se má kinematografické podnikání řídit podle živnostenského řádu, nebo má i nadále spadat pod zmíněné císařské nařízení z roku 1836. O tomto problému se v letech 1911 – 1912 vážně uvažovalo i na ministertsvu vnitra ve Vídni formou konzultací s ostatními ministerstvy a všemi zemskými správami.¹⁹ Výsledkem bylo vypracování a schválení rozsáhlého nařízení ministerstva vnitra ve

9) Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené 1882, č. 28, s. 53 – 54; tamtéž 1887, č. 25, s. 172; tamtéž 1901, č. 217, s. 663; tamtéž 1908, č. 163, s. 585 – 593.

10) Státní ústřední archiv (dále SÚA), Normalien-Sammlung der k. k. Statthaltereien in Böhmen (Sbírka normalii císař. král. místodržitelství pro království České, dále Normalien-Sammlung) 70/1869, 480/1875, 16/1881, 98/ 1881, 395/1884, 136/1900, 121/1901, 128/1902, 137/1902, 124/1903, 151/1911.

11) Tamtéž 479/1875, 279/1879, 158/1886, 103/1891, 58/1897, 140/1913.

12) Tamtéž 80/1886, 714/1890.

13) Tamtéž 776/1890, 24/1897, 36/1899, 97/1902.

14) Zákony a Nařízení zemská pro Markrabství Moravské 1903, č. 69, s. 108 – 109.

15) Zákony a nařízení pro vévodství Horní a Dolní Slezsko 1904, č. 36, s. 163 – 164.

16) SÚA, fond C. k. české místodržitelství (K. k. Statthaltereien in Böhmen), 207149/1896, 7605/1897, 71455/1897, 141424/1897, 151595/1897, 194634/1897, 170040/1898 (Registratura 32 1/2 kinematograf).

17) SÚA, Normalien-Sammlung 133/1899.

18) Tamtéž 127/1911.

19) Österreichisches Staatsarchiv – Allgemeines Verwaltungsarchiv, Archiv des k. k. Ministeriums des Innern, 25959/1911, 33302/1911, 38941/1911, 560/1912, 4096/1912, 8287/1912, 9464/1912, 9974/1912, 11615/1912, 11841/1912, 13226/1912, 19167/1912, 20783/1912 (Registratur 20a/6 in genere).

shodě s ministerstvem veřejných prací (číslo 20 783) z 18. září 1912,²⁰ které detailně stanovovalo postup při kinematografických produkcích (viz edice). Ve zvláštní příloze tohoto nařízení byly vyjmenovány všechny podmínky, které musí splnit majitel kinematografu, aby zajistil bezpečnost diváků a dodržel určité standardy v osvětlení, větrání, topení, lékařské péči²¹ a pod. (viz edice). Záhy po tomto nařízení vstoupily v platnost ve všech rakouských zemích, a tedy i v Čechách,²² na Moravě²³ a ve Slezsku²⁴ další směrnice týkající se jmenování členů zkušební komise pro promítače.

Profesionalizace filmových projekcí a zdokonalení distribuce filmů před první světovou válkou vedly k novým právním úpravám. Zpřísnily se podmínky pro udělování licencí a byla zavedena nová praxe ve vybírání daní, neboť kočovná kina byla stále častěji nahrazována kiny stálými, která vykazovala větší zisky. Z tohoto důvodu byly vydány zvláštní předpisy o dodatečných daních. Na Moravě byla zavedena podle zákona ze dne 5. 7. 1914 zemská a obecní dávka ze vstupného na kinematografická představení, která činila celých 20% z ceny vstupného.²⁵ Stejný předpis platil od května 1915 i na území Horního a Dolního Slezska²⁶ a koncem roku 1915 byla na základě císařského patentu z 29. prosince 1915 zavedena povinnost vybírání zemské dávky ze všech veřejných zábav (včetně kinematografických projekcí) i v Čechách.²⁷ Do rozpadu monarchie pak byl vydán již pouze jeden kratší předpis ve formě nařízení ministra vnitra a ministra veřejných prací dne 8. června 1916, který pozměnil jeden článek nařízení z roku 1912 týkající se podmínek zkoušky pro promítače.²⁸

Srđan Knežević

(Přeložila Ana Adamovičová)

20) Nařízení ministerstva vnitra a ministerstva veřejných prací z 18. září 1912 č. 191 ř. z. „o pořádání veřejných představení kinematografických“ mělo povahu prozatímní právní úpravy, která měla být později nahrazena definitivní úpravou zákonnou. K tomu nedošlo a nařízení zůstalo základním právním předpisem pro kinematografii v monarchii do roku 1918 i po celou dobu existence první Československé republiky.

21) Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené 1912, č. 191, s. 1089 – 1103.

22) Zákoník zemský pro království České (Landes-Gesetzblatt für das Königreich Böhmen) 1912, č. 79, s. 109 – 110; tamtéž 1914, č. 2, s. 2; tamtéž 1914, č. 54, s. 76 – 77.

23) Zákony a Nařízení zemská pro Markrabství Moravské 1913, č. 4, s. 13 – 14.

24) Zákony a nařízení pro vévodství Horní a Dolní Slezsko 1913, č. 30, s. 41.

25) Zákony a Nařízení zemská pro Markrabství Moravské 1915, č. 6 – 7, s. 27 – 34.

26) Zákony a nařízení pro vévodství Horní a Dolní Slezsko 1915, č. 36 – 37, s. 121 – 126.

27) Zákoník zemský pro království České (Landes-Gesetzblatt für das Königreich Böhmen) 1915, č. 83, s. 155 – 185.

28) Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené 1916, č. 172, s. 377.

Literatura:

- Leo GELLER, *Österreichische Verwaltungsgesetze*. I – V. Wien 1883 – 1897.
- Josef ULBRICH, *Grundzüge des österreichischen Verwaltungsrechtes*. Prag – Leipzig 1884.
- Gustav FREIBERGER, *Handbuch der österreichischen directen Steuern in systematischer Darstellung*. Wien 1887 (Zweite Auflage 1899).
- Anton von GLOBOČNIK, *Index der älteren und neuen österreichischen Gesetze und Verordnungen aus allen Fächern*. Wien 1893.
- Ernst Mayrhofer's *Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern*. I – VII. Wien 1895 – 1901.
- Karl MERFORT – Michael HOFER, *Alphabetisches Nachschlage-Register zu den österr. Reichsgesetzen, Landesgesetzen und Verordnungen*. Wien – Leipzig 1908.
- Heinrich von MAURIZIO, *Index zum Reichsgesetzblatte für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder (1848 – 1908)*. Wien 1908.
- Richard CHARMATZ, *Österreichs innere Geschichte von 1848 bis 1907*. Leipzig 1909.
- Karl MERFORT – Michael HOFER, *Ergänzungsband zum alphabetischen Nachschlage-register zu den österr. Reichsgesetzen, Landesgesetzen und Verordnungen*. Wien – Leipzig 1911.
- Systematisches Register zum Landesgesetzblatte des Königreiches Böhmen für die Jahre 1848 – 1910*. Prag 1911.